

Grochowski, Maciej

Sprawozdanie z działalności Towarzystwa : Sprawozdania z działalności Wydziałów TNW : Wydział I językoznawstwa i historii literatury : Streszczenia : Znaczenie wyrażeń a wiedza o świecie : (z punktu widzenia definicji słownikowych)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 53, 118-119

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rzucenia im własnych poglądów i wizji świata. Możliwości manipulacji językowej sygnalizowali zarówno myśliciele (J.J. Rousseau), jak i pisarze (np. L.S. Mércier). Refleksja na ten temat pojawiła się również w piśmiennictwie polskim: w utworach Ignacego Krasickiego, który m.in. w *Satyrach* analizował różnego typu chwytów manipulacyjne; w publicystyce prasowej, w pismach F.S. Jezierskiego, a także w wypowiedziach czytelników gazet z czasów konfederacji targowickiej, którzy dostrzegali w czasopismach przejawy „nowomowy” o charakterze propagandowo-manipulacyjnym. Analiza artykułów prasowych z tego okresu pozwala opisać metody i zabiegi językowe służące temu celowi.

Myśl oświeceniowa wpisuje się w ciąg sięgających antyku dyskusji na temat sposobów perswazji językowej i sposobów posługiwania się mową przez człowieka. Już bowiem myśliciele starożytni wnikliwie rozważali tę kwestię i usiłowali wskazać takie czynniki, które mogłyby zapobiegać nadużywaniu perswazyjnych możliwości wypowiedzi językowych. Wśród tych czynników na pierwsze miejsce wysuwa się etyczna postawa użytkowników języka, która stanowić winna tamę dla komunikacyjnych nadużyć i zasadzek. Motyw ten bardzo silnie wystąpił również w pismach polskich autorów XVIII w. (m.in. G. Piramowicz, F.K. Dmochowski).

Maciej Grochowski

ZNACZENIE WYRAŻEŃ A WIEDZA O ŚWIECIE (Z PUNKTU WIDZENIA DEFINICJI SŁOWNIKOWYCH)

W referacie zostało przyjęte założenie, że podstawowym sposobem charakterystyki znaczeń wyrażań językowych są ich definicje przedmiotowe (równościowe i cząstkowe), spełniające warunki zdań analitycznych języka naturalnego, a więc zdań prawdziwych wyłącznie na mocy konwencji semantycznych danego języka. Zgodnie z tym założeniem sądy przyjmowane w wyniku akceptacji wyłącznie konwencji pozajęzykowych dotyczą wiedzy o obiektach i stanach rzeczy denotowanych przez dane wyrażenie, a w związku z tym nie są komponentami semantycznymi tego wyrażenia i nie mogą być prezentowane w jego definicji przedmiotowej.

Ewidentne przykłady wypowiedzeń dewiacyjnych naruszających wyłącznie konwencje semantyczne i naruszających wyłącznie konwencje pozajęzykowe pozwalają na przeciwstawienie tych dwóch rodzajów konwencji. Mimo iż granica między nimi jest nieostra, trzeba przyjąć, że wyłącznie wnioski wynikające z wypowiedzeń dewiacyjnych semantycznie mogą należeć do zbioru przesłanek, na podstawie których formułuje się adekwatne definicje przedmiotowe wyrażań. Jeżeli na danym etapie badań nie da się w sposób bezdyskusyjny zakwalifikować danego sądu ani do zbioru konwencji semantycznych, ani do zbioru kon-

wencji pozajęzykowych, to trzeba stwierdzić eksplicite, że dopuszczalna jest dwojaka interpretacja tego sądu.

Z akceptacji przedstawionych postulatów wynika, że ogromnej części jednostek leksykalnych języka naturalnego nie da się przyporządkować definicji przedmiotowych równościowych i że charakterystyka wyrażen za pomocą ich definicji cząstkowych jest nieuchronną koniecznością. Taka konkluzja stanowi konsekwencję nałożenia mocnych warunków na pojęcie definicji i podporządkowanie procedury wyjaśniania znaczeń określonym regułom, pozwalającym na dokonywanie opisu poprawnego metodologicznie.

Przedstawione tezy były egzemplifikowane w referacie za pomocą konkretnych wypowiedzeń oraz definicji jednostek leksykalnych – zarówno poprawnych, jak i dewiacyjnych. Referat zawierał ponadto krytyczną ocenę teorii prototypów w semantyce (na tle przyjętych założeń).

Stefan Żółkiewski

STO LAT KULTURY LITERACKIEJ W POLSCE

(OD SCHYŁKU XIX WIEKU)

Referat dotyczył przede wszystkim społecznych podstaw rozwoju kultury literackiej XX wieku. Przedmiotem analizy stały się więc najważniejsze zjawiska socjalne czasów nowożytnych: umasowienie, demokratyzacja, zacieranie kulturowych różnicowań, instytucjonalizacja *etc.* Procesy te przedstawiono w całokształcie uwikłań sytuacyjnych. Możliwe stało się dzięki temu ukazanie różnych asymetrii związanych z zaborowymi, urbanizacyjnymi czy profesjonalnymi odmiennosciami poszczególnych ośrodków kultury. Ujęcie to pozwoliło także omówić kulturalne konsekwencje przeobrażeń demograficznych, klasowych i etnicznych. Referat nie zakładał „bezpośredniej zależności” kultury literackiej od tych ruchów. Chodziło natomiast o opis czynników mediacyjnych i o ujawnienie złożoności występujących tam relacji.

W rekonstrukcjach modeli kultury zachowano perspektywę historyczną. Badania dotyczyły spraw inicjacji kulturalnej i literackiej, zagadnień instytucjonalnych aspektów życia literackiego, problemów rozwoju technicznego wyposażenia przemysłu i rynku kultury *etc.* Autor pokazał, w jaki sposób nastąpiło przejście do układu patronackiego, poprzez demokratyczne formy aktywności emancypacyjnych wspólnot aż do scentralizowanych instytucjonalnie (choć przestrzennie rozproszonych) masowych publiczności, zrodzonych przez elektroniczne środki przekazu. Istotne znaczenie przyznano tu zjawiskom przekraczania różnicowań regionalnych i problemom narodzin jednej, ogólnopolskiej kultury literackiej. Podjęto również próbę opisu makrozjawisk w dziedzinie rzeczowych i semiotycznych przemian systemów komunikowania.